

ISLAMSKA MISAO

Osnivač i izdavač: Fakultet za islamske studije, Novi Pazar

Za izdavača: Prof. dr. Enver Gicić

Glavni urednik: Prof. dr. Enver Gicić

Pomoćnik urednika: Prof. dr. Hajrudin Balić

Redakcija: prof. dr. Admir Muratović, prof. dr. Almir

Pramenković, hfz.doc. dr. Haris Hadžić, doc. dr. Siham Mevid

Šerijatski recenzent: prof. dr. Almir Pramenković

Tehnički urednik: Senad Redžepović

Lektor: Samir Škrijelj

Štampa: El-Kelimeh, Beograd

Tiraž: 500 primjeraka

Adresa redakcije: Fakultet za islamske studije,
ul. Rifata Burdževića 1, 36300 Novi Pazar

Štampanje ovog broja pomogla je Vlada R. Srbije - Kancelarija
za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije Novi Pazar /
glavni urednik Enver Gicić. - 2007, br. 1- . - Novi Pazar : Fakultet za islamske
studije, 2007- (Užice : Grafičar). - 24 cm

Godišnje.

ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)

COBISS.SR-ID 141771532

IZAZOVI I PERSPEKTIVE SAVREMENOG RODITELJSTVA

Sažetak

Roditeljstvo je tema koja u javnosti na različite načine privlači pažnju i izaziva interesiranje, pokazujući time da porodica i porodični odgoj predstavljaju žilu kucavicu u formiranju i oblikovanju zdravih društvenih odnosa. Nažalost, svjedoci smo poražavajuće statistike o broju razvoda brakova, povećanom stepenu porodičnog nasilja, javnih tragedija poznatih ličnosti u svijetu, nezbrinute i na nemilost prepuštene djece i tako redom.

U radu tretiramo pitanja i dileme savremene porodice, njenu patologiju, roditeljstvo kao jedinstven odgojni model, te pokušaje da odgonetnemo na pitanje da li je problem u djetetu ili roditelju?

Roditelji bi trebali biti svjesni svoje uloge u odgojno-obrazovnom lancu i to je, možda, jedini kriterij po kojem možemo klasificirati tipove roditelja u pogledu njihove odgovornosti prema djeci. Svjesno roditeljstvo podrazumijeva potpunu posvećenost djeci i isticanje povezanosti, bliskosti i stalne komunikacije kao prioriteta u odgojnom procesu. Djeca koja odrastaju uz ljubav i povjerenje roditelja, uz njihov zajednički nadzor, stiču sigurnost i stabilnost u razvoju, spremni da saznaju i uče. Porodica u kojoj roditelji ravnopravno učestvuju u odrastanju djeteta, daju svoj doprinos u brizi i njezi, igri i učenju, značajno doprinoseći dječijem samopouzdanju, emotivnoj stabilnosti i boljem uspjehu u radu.

Ključne riječi: Roditelji, dijete, odgoj, porodica, škola, obrazovanje.

Abstract

Parenting is a topic that attracts public attention and arouses interest in various ways, thus showing that the family and family upbringing are a lifeline in the formation and shaping of healthy social relationships. Unfortunately, we are witnessing devastating statistics on the number of divorces, the increased level of domestic violence, public tragedies of celebrities in the world, neglected and at the mercy of abandoned children, and so on.

In this paper, we deal with the issues and dilemmas of the modern family, its pathology, and parenting as a unique educational model, and attempts to decipher the question - is the problem in the child or the parent?

Parents should be aware of their role in the educational chain, and this is, perhaps, the only criterion by which we can classify the types of parents in terms of their responsibility to their children. Conscious parenting implies complete commitment to children and emphasizing connection, closeness and constant communication as priorities in the educational process. Children who grow up with the love and trust of their parents, under their joint supervision, gain security and stability in development, ready to learn and learn. A family in which parents equally participate in the child's growth, give their contribution in care and care, play and learning, significantly contributing to the child's self-confidence, emotional stability and better success in work.

Keywords: Parents, child, upbringing, family, school, education

UVOD

Roditeljstvo je važna institucija u sistemu porodičnog odgoja od čijeg pravilnog pristupa zavisi budućnost mladih generacija koje stasavaju, kao i njihova zrelost i vitalnost da se nose sa savremenim izazovima i neizvjesnostima koje donosi globalni društveni poredak. Usklađenost roditelja - oca i majke definira se kao visok nivo saradnje i podrške između dvije odrasle osobe koje su odgovorne za odgoj i podizanje djece. „Ljudi su stvoreni u najljepšem suretu (obliku...)”¹⁰⁹ i kao takvi sposobni su usavršavati se i odgojno napredovati. Mladi roditelji, koji inače imaju skromno iskustvo, trebali bi se na vrijeme, još prije sklapanja braka, temeljito upoznati sa specifičnostima roditeljske odgovornosti. Zato islam podstiče ovaj princip islamske pedagogije kroz razgovor mladih još u predbračnom periodu: „Odgajajte djecu dvadeset godina prije njihova rođenja.“ Djeca su obaveza (emanet), ali istovremeno i ukras roditeljima na dunjaluku. Allah dž.š. to slikovito u Kur'anu iznosi, pa kaže:

*“Imetak i sinovi su ukras na ovom svijetu, a dobra djela koja vječno ostaju bit će od Gospodara tvoga bolje nagrađena i u njih se čovjek može bolje pouzdati.”*¹¹⁰

Dakle, roditeljstvo se fokusira da realizira ova dva osnovna zadatka: da dijete svojim plemenitim odgojem zrači poput skupocjenog nakita, te da je svjesno odgovornosti koju preuzima kao Allahov zastupnik na Zemlji.

Sihroniziran i zajednički prikladan pristup roditelja odgoju i oblikovanju dječije ličnosti uključuje dogovor o principima, metodama, oblicima i tehnikama podizanja djeteta kroz sistem porodičnog odgoja, te jedinstven nastup pred djecom kada je u pitanju roditeljsko odgojno djelovanje. Ne zaboravimo da djeca u ranom djetinjstvu uglavnom uče

¹⁰⁹ Sura *Et-Tin*, 4, Kur'an s prijevodom, B. Korkut, Sarajevo, 1977.

¹¹⁰ Sura *El-Kehf*, 46, Kur'an s prijevodom, B. Korkut, Sarajevo, 1977.

po modelu roditeljskog ponašanja i osoba iz njihovog okruženja.

„S druge strane, neusklađenost roditelja u odgoju izaziva frustracije među supružnicima, slanje kontradiktornih poruka i zapovijedi djeci, međusobno omalovažavanje i suprotstavljanje bračnom partneru, borba za pridobijanje djetetove pažnje i naklonosti, što uglavnom nosi sa sobom negativne i vrlo često trajne posljedice po mentalno i duhovno zdravlje naše djece.“¹¹¹ Ovaj cjeloviti pristup roditeljskim obavezama u odnosu na podizanje i odgajanje djece dolazi nakon koherentnog i uređenog bračnog odnosa, gdje bračni partneri svoj skladni i prefinjeni stil funkcioniranja i djelovanja prenose na svoje potomstvo. Pak, roditeljska neusklađenost, haotičan i frustrirajući nastup u odgojnoj edukaciji, životni plan bez životnih prioriteta, obično izaziva raspad porodičnog sistema, gdje roditeljstvo biva svedeno, nažalost, na biološku razinu, bez kvalitativnog pristupa porodičnim vrijednostima, među kojima je i odgoj. Konflikti oko odgoja, odnosno, neusklađenost roditelja u odgoju, povezani su s roditeljskim distresom i smanjenim roditeljskim sposobnostima. Roditeljstvo je važno i zbog toga što su roditelji, i otac i majka, na važnom ispitu povjerenja. Ono što im je dato kao najveća životna radost, njihov evlad, kao dunjalučki nakit, radost očiju njihovih, sada trebaju sačuvati i njegovati u duhu lijepog odgoja i korisnog obrazovanja. Kaže Allahov Poslanik s.a.v.s. da su roditelji čuvari svoje djece, a kako prenosi Ibn Omer r.a.: „*Čuo sam Poslanika a.s. kada je rekao: - Svi ste vi čuvari (pastiri) i svi ćete biti pitani za ono što čuvate; vođa (imam) je čuvar i bit će pitan za ono što čuva, muž je čuvar svoje porodice i bit će odgovoran za nju, žena je čuvarica u kući svoga muža i odgovorna je za ono što joj je povjereno na čuvanje i sluga je čuvar imetka svoga pretpostavljenog i odgovoran je za njegovo čuvanje.*“ (Buharija)

¹¹¹ Dr. sc. Boričević-Maršinić, V, *Usklađenost roditelja u odgoju*: Saradnja roditelja u odgoju je važnija za socioemocionalni razvoj djeteta od roditeljstva svakog roditelja zasebno, Zagreb, 2020.

Depresivnost kao poremećaj u roditeljskom pristupu odgoju

Depresija kao savremena bolest i depresivnost kao stanje pomućenog uma sve više zauzimaju mjesta u porodičnim krugovima gdje se prepliću obaveze i odgovornosti djece i roditelja. Postavlja se logično pitanje: kakav i u kojoj mjeri kvalitetan odgoj mogu pružiti depresivni roditelji kojima je često i samima potrebna medicinska i psihološka pomoć i nadzor i kakve to posljedice ostavlja na čovjeka u fazi njegovog sazrijevanja i oblikovanja sopstvene ličnosti. „Analitičke teorije spominju više razloga koji dovode do depresivnog stanja, mišljenja i ponašanja. Teorija osobina ličnosti tumači da su pasivnost, povučенost i nisko samopoštovanje put ka depresivnom poremećaju. Stresni životni događaji također su često povezani s pojavom depresivnog poremećaja.“¹¹² Porodica je, bez sumnje, najbitniji faktor socijalizacije djeteta u ranom djetinjstvu, a posebno u periodu kada se stiču prva iskustva i stavovi i zato je od ključne važnosti pravilan i kultiviran odnos između djeteta i roditelja u cilju formiranja zdrave dječije ličnosti. „Djeca u najranijoj dobi uče oponašanjem koje je ključno za njihov razvoj, te roditelji moraju biti svjesni svoje uloge u odgoju.“¹¹³

Za roditeljstvo je također važno izbalansirano i suptilno iskazivanje i prijenos emocija koje roditelj baštini i usmjerava prema djeci. Nekada su to emocionalna toplina koja kroz porodično okruženje najviše utiče na povoljan dječiji razvoj, jer roditelji takvim pristupom podržavaju svoju djecu, ohrabruju ih, motiviraju, hvale i bodre. Ovakve pedagoške primjere nalazimo u praksi najvećeg i najpriznatijeg pedagoga svih vremena, Muhammeda a.s., kako stoji hadisu kojeg prenosi Ebu Hurejre r.a. koji veli da je vidio Vjerovjesnika a.s. kako ljubi svoga unuka Hasana r.a. u prisustvu El Akre'a b. Jabisa Et-Temimija, koji mu je,

¹¹² Holmes&Rahe, *The Social Readjustment Rating Scale* (Journal of Psychosomatic Research), 1967, str. 213-218

¹¹³ Biloglav M., Skorić V., Rudan S., *Odgoj ili genetika – nadrastanje vlastitih naslijeđa*, Ekvilibrij, časopis studenata pedagogije Hrvatske, 2012.

vidjevši taj čin, prigovorio rekavši: *“Ja, uistinu, imam desetero djece i nikada nijedno nisam poljubio.” Allahov Poslanik ga začuđeno pogleda i reče mu: “Ko nema samilosti ni njemu se neće smilovati”*, aludirajući na naš lijep, fleksibilan i suosjećajan odnos prema najmlađima.¹¹⁴

Druga dimenzija ove emocionalne komunikacije koja se odvija kroz hladan i zvaničan odnos prema djeci, kroz kritiku, kažnjavanje, roditeljsku preventivu, nekada može biti i prečvrsta, te može dovesti do ovisnosti, smanjenja motivacije, a često i do povećane agresije. Uglavnom, vidljive su negativne posljedice koje dijete nerijetko usvaja kao dio vlastite ličnosti. „Roditelji koji imaju simptome depresivnog poremećaja pokazuju manje prihvatanja, podrške ili emocije u odnosu s djetetom.“¹¹⁵ Zajedničke prepoznatljive karakteristike depresivnih roditelja i slične djece iz takovog okruženja jesu: smanjena i nesvrshodna komunikacija, povećana hostilnost, zatvaranje u sebe i izoliranost, te manjak zajedničkih aktivnosti.

Odgoj uz depresivne roditelje

Odgoj djece je veoma složen i neizvjestan proces na koji može uticati više faktora. U tom odgojnom lavirintu na prvom mjestu su roditelji kao modeli i odgojni uzori djeci, koji ostavljaju neizbrisiv trag na njihov psiho-emocionalni razvoj. Djeca čiji roditelji nisu adekvatno odgovorili na njihove emocionalne zahtjeve i potrebe donose zaključke da su loša, nepoželjna, bezvrijedna, pate od kompleksa niže vrijednosti, te ne mogu imati povjerenja u roditelje sa kojima trebaju graditi svoje buduće odnose. To ima za posljedicu osjećaj emocionalne otuđenosti i izolacije od porodice i društva. Među autorima nailazimo na različite teorije koje govore u prilog izrečenim stavovima.

„Prema Becku, u djetinjstvu i adolescenciji, depresivne osobe stječu negativnu šemu, između ostalog i zbog depresivnog stava roditelja.

¹¹⁴ Dr. Kurdić, Š., *Islamski bonton*, Islamsko-pedagoška akademija, Zenica, 2005.

¹¹⁵ Macuka, I., *Osobine i kontekstualne odrednice roditeljskog ponašanja*, Savremena psihologija, 2010.

Pak, Lewinsohn objašnjava nastanak depresivnog poremećaja kod djece kao posljedicu nezadovoljavajućeg pozitivnog potkrepljivanja, što stvara osjećaj bespomoćnosti i uvjerenja i kako se ne može uticati na okolinu, dok ga Seligman definira kao naučenu besmoćnost.¹¹⁶ S obzirom da takvoj djeci, koja žive u nezdravoj i destruktivnoj roditeljskoj klimi i okruženju, roditelji nisu osigurali zadovoljenje osnovnih potreba za ljubavlju, povjerenjem i bliskošću, onda se može očekivati agresivno ponašanje kao jedina alternativa djetetu, a nekontrolirani izlivi bijesa i gorčine kao jedino rješenje. „Prema naučnim istraživanjima Medicinskog fakulteta u New Yorku, a koja su obavljena na uzorku od 20.000 porodica u čijoj strukturi je bilo depresivnih očeva i majki, ili u slučajevima gdje su oba roditelja pratila od depresivnog poremećaja, ispoljeno je neprimjereno emocionalno funkcioniranje, dok je takve djece gdje njihovi roditelji nemaju depresivnih problema i smetnji znatno manje.“¹¹⁷

Kada roditelji imaju problema sa depresivnim poremećajima, tada se porodični odnosi mijenjaju, postaju nestabilni i komplicirani. Nesigurnost praćena neizvjesnošću mijenja način i prirodnost komunikacije između roditelja i djece, što može predstavljati blokadu u kvalitetnom razvoju porodičnih odnosa. Depresivni roditelji se povlače u sebe, u svojoj zatvoreni svijet, a djeca bivaju prepuštena sama sebi, često sa osjećajem bespomoćnosti. Ova vrsta poremećenih odnosa, što predstavlja dio porodične patologije, utiče na sve članove porodice, kako na djecu tako i na odrasle. „Stoga se u borbi protiv roditeljske patologije moraju detektirati i drugi faktori koji bitno doprinose porodičnoj disfunkcionalnosti, a koji se odnose na ekonomski i socijalni status porodice.“¹¹⁸ U rješavanju i smanjenju posljedica roditeljske

¹¹⁶ Berger, J., Biro, M., Hrnjica, S., *Klinička psihologija - individualna i socijalna*, Naučna knjiga, Beograd, 1990.

¹¹⁷ Carter, AS., Garrity-Rokous, FE., Chazan-Cohen, R., Briggs-Gowan, MJ., *Maternal depression and comorbidity – predicting early parenting, attachment security, and toddlersocial-emotional problems and competencies*, Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 2001.

¹¹⁸ Nietzel, M., Bernstein, D., Milich, R., *Uvod u kliničku psihologiju*, Naklada, Jastrebarsko, 2002.

depresivnosti trebaju učestvovati svi faktori i nosioci porodičnog odgoja, kao i institucije zdravstvenog sistema, socijalne ustanove, vjersko-duhovne organizacije, kako bi kroz multidisciplinarni pristup ublažili i konačno izliječili depresivna stanja i situacije u porodičnom okruženju. „Važno je uspostaviti uzajamno poštovanje i liniju otvorene komunikacije, a to je da dozvolite svom djetetu da pravi greške i ohrabrujete ga da se oporavi od svojih neuspjeha.“¹¹⁹

Bez pokušaja ne možemo ni naučiti, što važi i za dječiji odgoj i napredovanje. Djecu trebamo hrabriti da istražuju, da uče na svojim greškama i propustima, da nastave dalje, da traže podršku za sebe kada im je potrebna, da se kreću u sigurnim okvirima. Roditelji moraju shvatiti da ne bi smjeli pretrpati djecu ograničenjima i zabranama. Pustiti dijete da raste slobodno kroz igru, kreaciju, pokret, spontanost, predstavlja podršku pravilnom razvoju i kvalitetnom odgoju. Ono što zabrinjava u odgojnoj komunikaciji roditelj-dijete jeste da i to malo slobodnog vremena koje roditelji provode sa svojom djecom troše na nekvalitetan način. Savremeni roditelji od djece zahtijevaju da budu mirna, da ne skaču i ne viču, da se sklone sa vidika jer ometaju gledanje televizije, praćenje društvenih mreža ili čitanje novina. Sve to mora biti u miru i tišini, a naučrb dječije veselosti, igranja i zabavljanja. A kada jedu, roditelji djeci upiru mobilne telefone kako bi se zagledala i nesmotreno pojela hranu. Roditelji zaboravljaju da je djecu koja nisu gladna teško nahraniti, a za onu gladnu ne trebaju mobilni telefoni - ona će sama jesti. Potrošački stil života koji se medijski promovira u porodicama i koji, nažalost, često predstavlja znak prestiža u našoj društvenoj zbilji, jeste još jedna potencijalna opasnost i izazov za odgovorno roditeljstvo. Kroz djecu, neostvareni i isfrustrirani roditelji žele da ostvare i realiziraju projekte o kojima su sanjali i to po svaku cijenu. Zato se djeci nameću mentalna i fizička opterećenja, pohađanje više različitih kurseva, izlaganje naporu do granica izdržljivosti, što često negativno utiče na oblikovanje ličnosti djeteta i njegovog karaktera. Korisnije bi bilo za dijete da provede kvalitetno dio slobodnog vremena

¹¹⁹ Tanović, M., *Roditeljstvo savremenog doba – previše prinčeva i princeza*, maj, 2019.

sa roditeljima u razgovoru, dijalogu, tradicijskim evociranjem sjećanja o prošlosti, porodičnoj lozi, kulturi i običajima, nego da mora, po svaku cijenu, pohađati kurseve savremenog opismenjavanja.

Roditeljstvo se ne nasljeđuje, ono se uči i izgrađuje

Djeci su jedini iskreni prijatelji roditelji i niko djecu ne voli kao otac i majka. Ponekad ta ljubav, ako je pravilno ne kanališemo i doziramo, može biti štetna, pa i tragična za dijete. U roditeljskoj ljubavi mora obavezno biti sadržan cilj i želja da se djetetu pomogne da postane istinski čovjek, sposoban i neovisan da može odgovoriti zahtjevima koje mu život donosi. Dakle, odgoj nužno traži toplinu, ljubav i srce, ali istovremeno zahtijeva znanje, razum i požrtvovanost. Nekoliko je važnih segmenata o kojima roditelji trebaju povesti računa kada je odgoj djece u pitanju, a koji kasnije, u zrelosti, bitno određuju profil uspješne ili neuspješne ličnosti. Prva cjelina se odnosi na obrazovanje djece, drugi dio se tiče radnih navika i odgovornosti i treći segment je usmjeren na disciplinu i principijelnost.

Obrazovanje počinje školom i traje tokom cijeloga života, danas poznato kao „cjeloživotno učenje“. Polazak u školu roditelji trebaju predstaviti kao jedan od najznačajnijih datuma u životu djece, ali i upozoriti ih da je škola početak dugog i neizvjesnog putovanja. „Dijete sada postaje i formalno igrač nove utakmice u koju su uključeni roditelji, učitelji, vaspitači, vršnjačke grupe i drugi faktori iz neposrednog okruženja. Djeca, roditelji i nastavnici moraju biti svjesni činjenice da uspješan odgojno-obrazovni rad može biti samo u simbiozi zajedničke energije i napora ovog didaktičkog trougla: učenika, nastavnika i roditelja.“¹²⁰ Očekuje se plan, organizacija, podrška i pomoć u kontinuiranom radu. Kampanjski rad ne donosi sreću ni u jednom radu. Pohvala, priznanje, primijećenost uspjeha, topla riječ i ohrabrenje, bolji su od roditeljske galame, kritike, vike i psovki. Veliki rezultati i uspjeh dolaze kao posljedica sistemskog rada i dobro osmišljene

¹²⁰ Stanić, I., *Roditeljski uzori djeluju i kada je dijete daleko*, Narodni zdravstveni list br. 678-679, Nastavni zavod za javno zdravstvo PGŽ, Rijeka, 2016.

strategije. Partnerski odnos i redovna komunikacija na relaciji roditelj-nastavnik osnova je pravilnog nadzora u obrazovnom razvoju naše djece. Formiranje čovjeka sa zahtjevima i potrebama vremena u kojem živimo izazov je pred kojim roditelji moraju izaći spremni na konkretan rad i velika odricanja. Dijete u školi postaje spona između roditelja i učitelja i školskih aktivnosti. Roditelji ne smiju bježati, odustajati, jadikovati, svaljivati krivicu na drugog, na školu, učitelje, već preuzeti odgovornost za uspjeh ili neuspjeh svoje djece, hrabro i temeljito napraviti analizu i nastaviti dalje. Ne zaboravimo da rad u školi organiziraju učitelji i nastavnici, a rad kod kuće organiziraju roditelji sa svojom djecom. Kroz kućnu organizaciju školskog rada roditelji trebaju insistirati kod djece na izgrađivanju sljedećih navika i principa: radne navike na dnevnom i dugoročnom planu, organizirani raspored radnog dana i slobodnih aktivnosti, na vrijeme ustajanje i redovan odlazak na spavanje, konstantno pisanje i učenje domaćih zadataka, pokazati djetetu ličnim primjerom, ali u vidu jednokratne i privremene pomoći. Isto tako, izbjegavati da nadoknadimo kasno noću ono što su djeca propustila da urade u toku dana. Ocjene školskog uspjeha analizirati zajedno sa djetetom, otvoreno i mirno, sa jasnim obrazloženjem. Ne precjenjivati niti podcjenjivati sposobnosti i kapacitete svog djeteta. Ne tražiti i očekivati više nego što, realno, dijete može postići u nastavnom radu. Konačno, roditelj treba znati kada i zašta djetetu reći „ne“. Djeca mole, traže, imaju nerealne zahtjeve, žele da im se odmah udovolji u njihovim nakanama i to često žele da postignu plaćem i uslovljavanjem. Roditelji moraju objasniti zašto nešto ne mogu dobiti, kada će moći i pod kojim uslovima će ostvariti svoje želje. Dobro postavljene granice moraju uvažavati potrebe i roditelja i djece.

Islamski aspekt roditeljstva

Odgoj i roditeljstvo kao njegov temelj predstavljaju složene i slojevite društvene procese, a sa aspekta islama i veoma zahtjevne, na kojima porodični odgoj polaže ispit zrelosti. Uzvišeni Allah kaže u Časnome Kur'anu: *„O vi koji vjerujete, čuvajte sebe i svoje porodice*

*od vatre čije će gorivo biti ljudi i kamenje, i o kojoj će se meleki strogi i snažni brinuti.*¹²¹

U savremenom globalnom svijetu, u kojem danas živimo, postoji široka diferencijacija porodičnog odgoja na koju utiče vjera, obrazovanje, kultura, društveni status, socijalno-ekonomske prilike, tradicija, medijska scena i slično. Ali porodica je primarna društvena ćelija u kojoj djeca, uz prisustvo roditelja, trasiraju mapu svog odgojno-obrazovnog puta. Kako god je Uzvišeni Allah naredio dobročinstvo djece prema roditeljima, također je naredio dobročinstvo i plemenitost roditelja i starijih prema djeci. Jedan od poznatih ashaba Božijeg Poslanika a.s. prenosi: „*Nisam vidio nikog milostivijeg prema porodici od Resulullaha s.a.v.s. Ibrahim je bio dat ljudima na dojenje kod nekih porodica Medine, pa bi Poslanik a.s., kada bi pošao negdje, a i mi s njim, ušao u kuću, uzeo Ibrahima i poljubio ga, a potom bi se vratio.*“¹²²

Porodica, a posebno roditelji, djeluju na čovjeka tokom cijelog njegovog života, vršeći određene uticaje u liku oca i majke, kako bi mu podarili ono što je najdragocjenije, a to su islamski odgoj i vaspitanje. Istraživanja i analize pokazali su da porodice u kojima vlada porodična kohezija, međusobni dijalog, ljubav i razumijevanje, lakše i razumnije prevazilaze krize i probleme sa kojima se suočavaju, jer su podrška jedni drugima. Stoga je važno da uložimo dodatni napor da naši domovi budu oaze mira i spokoja, koji je preduslov za kvalitetan porodični život.

„Vrijedni i odgovorni roditelji, u okviru muslimanske porodice, morali bi voditi računa o sljedećim principima kako ne bi pravili greške u odgoju svoje djece, i to:

- Zastrašivanje djece nepoznatim, opasnim i nevidljivim pojavama i stvarima kako bi prestala da plaću ili bolje slušala roditelje, tako izazivajući kukavičluk, strah i neizvjesnost, umjesto hrabrosti, odlučnosti i samopouzdanja;

- Navikavanje djece na raskoš i luksuz, misleći da bogatstvo i raskoš

¹²¹ Sura *Et-Tahrim*, 6, Kur'an s prijevodom, B. Korkut, Sarajevo, 1977.

¹²² Hadis prenosi Muslim

mora imati po automatizmu, bez osjećaja za rad kao osnov sticanja imetka i bez empatičnog odnosa prema drugima, u želji da pomogne i podijeli sa onima koji nemaju;

- Udovoljavanje svim dječijim zahtjevima, posebno kada dijete želi da ih ostvari plaćem i uslovljavanjem;

- Pretjerano kažnjavanje, kritikovanje i strogost prema djetetu, čak i za najmanje pogreške. Kaže Božiji Poslanik: „*Nama ne pripada ko nema milosti prema djeci i ko ne poštuje starije.*“

- Pretjerana štednja i škrtost kao odgovor na rasipništvo i israfluk. Roditelji trebaju biti svjesni da djeca, posebno u današnjem vaktu, mogu posegnuti za pribavljanjem imetka na nedozvoljen način, poput krađe, kriminala i sličnih haram puteva sticanja zarade;

- Pretjerano povjerenje i generalno sumnjičenje i loše mišljenje o djeci. Roditelji bi trebali izbjegavati ove krajnosti u odnosu sa djecom;

- Navikavanje djece na ružan govor i ponašanje i činjenje loših stvari i postupaka pred djecom;

- Nemar i ravnodušnost prema upotrebi medijskih sredstava, te slaba kontrola literature koju dijete čita;

- Proklinjanje i nazivanje ružnim imenima i nadimcima svoju djecu.¹²³

U ovom kontekstu je Allahov Poslanik upozorio ljude riječima: „*Vi ćete, na Sudnjem danu, biti prozivani po vašim imenima i po imenima vaših očeva, pa nadijevajte vašoj djeci lijepa imena.*“¹²⁴ Bez sumnje, odgajanje djece, ili roditeljstvo, spada u najodgovornije i najteže zadatke koje čovjek obavlja na ovom svijetu. Toga bi trebali biti, prije svih, svjesni sami roditelji i na vrijeme se pripremati za ovaj emanet koji nas već sutra čeka, a za koji ćemo posebno biti odgovorni pred Gospodarom svjetova. Roditeljstvo može biti put radosti, sreće i poleta, a može, katkada, biti popločano gorčinom i tugom. Zavisí šta roditelji izaberu - islam ili koncept nevjerovanja.

¹²³ Abdullah Nasih Ulvan, *Odgoj djece u islamu*, Aktivna islamska omladina, Sarajevo, 2003.

¹²⁴ Hadis prenosi Hakim

Umjesto zaključka

Nije nam bila namjera da kroz ovo skromno sagledavanje problema roditeljstva i izazova sa kojima se susreće u današnjem vaktu iznesemo posljednju riječ i konačan stav. Želja nam je bila da otvorimo ovu temu i nastavimo sa tretiranjem ove problematike iznošenjem stavova i prijedloga iz različitih oblasti kako bi interdisciplinarno osvijetlili sa više aspekata ovu osjetljivu stranu porodičnog odgoja.

Na kraju bih predstavio suštinu *Dječijeg memoranduma* upućenog roditeljima, kako bi ih podstaklo na razmišljanje o zahtjevima i potrebama odgovornog roditeljstva:

Dragi moji roditelji, nemojte me razmaziti, jer ja dobro znam da ne mogu imati sve što poželim. Nemojte u mom odgoju koristiti silu, jer to me uči da se sila jedino uvažava i poštuje. Radije ću reagovati na riječi lijepo upute. Nemojte mnogo obećavati, možda nećete moći održati obećanje, pa ću izgubiti povjerenje u vas. Nemojte se previše žalostiti kad kažem da vas mrzim, ne mislim to ozbiljno, ali bih htio da vam bude žao zbog onoga što ste mi učinili. Nemojte da se osjećam manjim nego što jesam, podstičite me da sam „ljudina“. Nemojte umjesto mene činiti stvari koje mogu uraditi sam, jer gubim samopouzdanje i osjećam se kao beba, a uskoro bih vas mogao doživljavati kao slugu. Nemojte me ispravljati pred drugima, bit ću mnogo pažljiviji ako sa mnom razgovarate tiho i nasamo. Nemojte da moje loše navike obuzmu svu vašu pažnju, to me samo ohrabruje da nastavim po starom. Nemojte mi stalno držati moralne pridike, iznenadili biste se kako dobro znam šta je pravo, a šta krivo. Nemojte mi stvarati osjećaj da su moje pogreške grijesi, jer moram naučiti grijешiti, a da se ipak ne osjećam zlim. Nemojte mi stalno prigovarati, ako to budete radili morat ću se početi praviti gluh. Nemojte zaboraviti da volim eksperimentirati, ja iz toga učim, pa vas molim za strpljenje. Ne obraćajte pažnju kada sam lakše bolestan, možda ću početi uživati u lošem zdravlju, posebno ako na taj način budem u centru pažnje. Ne odbijajte me kada tražim odgovore na normalna pitanja, vidjet ćete

da ću odgovore tražiti „negdje drugdje“. Nemojte mi govoriti da ste idealni i nepogrešivi, sa takvima je teško živjeti. Ne brinite što zajedno provodimo malo vremena, važno je koliko ga „kvalitetno“ provodimo. Tretirajte me kao svoje prijatelje i upamtite da više učim od primjera nego od kritike. I znajte da smo mi djeca ogledalo vaše, sve ono što radite, ulažete i trudite se, ono što istinski želite i maštate, naći ćete u nama. Mi smo druga strana iste medalje. I pored svega, mnogo Vas volim, volite i vi mene.

I pored silnih napora i želja da odgajamo svoju djecu kao islamski odgovorni roditelji, važno je moliti Stvoritelja da nas pomogne na tom putu dovom: *„Gospodaru naš, podari nam u ženama našim i djeci našoj radost i učini da se čestiti na nas ugledaju.“*¹²⁵

¹²⁵ Sura *Furkan*, 74, Kur'an s prijevodom, Besim Korkut, Sarajevo, 1977.